

ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಡಿವಾಳದ ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ

ಡಾ. ಶಶಿಕುಮಾರ,ಎಸ್.

ಡಾ. ಶಶಿಕುಮಾರ,ಎಸ್.

ಕ್ಯೂರೇಟರ್
ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು
ಪುರಾತತ್ವ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನಕಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳವಾದ ಸಂಗಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ 6 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲರುವ ಮಡಿವಾಳ ಎಂಬ ಕುರಿಗಾಹಿ ಜನರು ಇರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡಿಯ ಹತ್ತಿರದ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದು ಎತ್ತರವಾದ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕಣಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಹ ದಿನನಿತ್ಯದ ಪೊಜೆ ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಸಹ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನಾಧಾರಗಳು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಇದರ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಲಕ್ಷಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬಹುಶಃ ಚೋಳರು ಅಥವಾ ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿ ನಂತರದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲ ಭಾಗದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಭತ್ತಿಯು ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ವಾಸ್ತು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಅದರೆ ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ಕರುಹುಗಳು ದೊರೆತ್ತಿಲ್ಲಾ ಅದರೆ ಹೊಯ್ಸಳರು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಧಾನ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ ಅದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗಿನ ಅವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಹೊಯ್ಸಳರ ಲಾಂಛನದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪದ ತುಂಡಿನಿಂದಲೂ ಸಹ ಇದು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ್ದಾಗಿರಬಹುದು.

ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿ: ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಹಳೆಯದಾದ ವೀರಭದ್ರ ಹಾಗೂ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ಸುಕನಾಸಿ ಅದರ ಸಾಲಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲ ಸ್ವಾಲಿಗತ್ತಮನ ಗರ್ಭಗೃಹ ಹಾಗೂ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತಹ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹವಿದ್ದು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ನವರಂಗ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತೆರೆದ ಮುಖಮಂಟಪವಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲ ಭತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯದೊಳಗಿನ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲ ಮೂಲತಃ ಚೋಳರವಾಸ್ತುಲಕ್ಷಣದ ಪ್ರಭಾವವಿರುವ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ವೀರಭದ್ರ ಗರ್ಭಗೃಹವಿದ್ದು ಇದರ ಹೊರವಿನ್ಯಾಸದ ಆಳತೆಯ ಪ್ರಕಾರ 14X12 ಅಡಿ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಉದ್ದವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲ 4 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಮುಖ್ಯ ದೇವರಾದ ವೀರಭದ್ರನು ಸ್ಥಾನಿಕ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈತ ಶಿವನ ಹಲವು ಅವತಾರಗಳಲ್ಲ ಒಬ್ಬ, ಕೂರ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲ ವೀರಭದ್ರನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಚತುರ್ಭುಜವುಳ್ಳ ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಕೈಯಲ್ಲ ಬಿಲ್ಲು, ಬಾಣ, ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ಗುರಾಣಿ ಇದೆ. ವೀರಭದ್ರನ ಮೂರ್ತಿ ಲಕ್ಷಣದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಲ್ಲ ಉಗ್ರ, ಅತಿಕ್ರೂರ, ಸರ್ವದುಷ್ಟ ನಿಬರ್ಹಣ, ಕರಾಳಾಟ್ಟಹಾಸ, ಗಧಾ ಮುಷ್ಟಿ ಹಸ್ತ, ಭುಜಂಗ ಗಣಭೂಷಿತ, ಭಯದ, ಫಾಲನೇತ್ರಾನನ ದಿಗಂಬರ ಮೊದಲಾದ ನಿರೂಪಣ ಮೂರ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈವೀರಭದ್ರನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲ ವೀರಭದ್ರನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಮಂಕುಂದ, ನೀಲಸಂದ್ರ, ದೇವರಹಳ್ಳಿ, ಯಅಯೂರು, ಬೆಟ್ಟಹಳ್ಳಿ, ವಿರೂಪಾಪುರ, ಕುದೂರು, ಸಾವನದುರ್ಗ, ಮಡಿವಾಳ, ಹಾರೋಹಳ್ಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲ ದಕ್ಷಯಜ್ಞನ ಶಿಲ್ಪ ಕಾಣಬಹುದು. ನಮಗೆ ಯಥೇಚ್ಛ ದಕ್ಷ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೀರಭದ್ರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಈ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ದಕ್ಷ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮಗಳು ದಾಕ್ಷಾಯಣಿ ಶಿವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೆ ದಕ್ಷನು ಯಜ್ಞ ಮಾಡಲು ಹವಣಿಸಿ ಶಿವ-ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯರಿಬ್ಬರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕರೆಯದೇ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕರೆದ. ಹಾಗಾದರೂ ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯು ತಾನು ಯಜ್ಞಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲ ತನ್ನ ತಂದೆ ತನ್ನನ್ನು ಕರೆಯದೇ ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿದನೆಂದು ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟಳು. ಇದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಶಿವನ ತನ್ನ ಜಟಿಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಲು ವೀರಭದ್ರನು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ಅವನ ಯಾಗವನ್ನು ಧ್ವಂಸಪಡಿಸಿದ. ಇದು ಪುರಾಣಕಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲ ಯಕ್ಷನನ್ನು ಆಡಿನ ತಲೆಯ ಭಕ್ತ ವಿಗ್ರಹವನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಹಿಂದೆ ಕಲ್ಲಿನ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಭಾವವಿಲ್ಲದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇದರ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲ 3 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಒಳಭಾವಣಿಯಲ್ಲ ಎರಡು ಹಂತದ

ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಯ ಸ್ತರದ ಮೇಲಿನ ಮಧ್ಯದ ಕಲ್ಲಿನ ಫಲಕದಲ್ಲ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮದಳಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯಿರುವ ನಾಭಿಚಂದ್ರ ವಿತಾನ/ ಭುವೇನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇದರ ದ್ವಾರಬಂಧ ಮತ್ತು ಲಲಾಟಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಲೇಪಿತವಾದ ತಗಡನ್ನು ಹೊದಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಬಹುಶಃ ಇದರ ಲಲಾಟಬಂಧದಲ್ಲ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿರಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಇದರ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲ ಲತೆಬಳ್ಳಿಗಳ ಅಲಂಕಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲ ಸ್ತಂಭ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಕಡೆಯಲಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಪಕ್ಕದ ಭಾಗದಲ್ಲ ಶೈವ ಸ್ತ್ರೀ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿವೆ. ಇದು ದ್ವಿಶಾಖಾ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದು ದ್ವಾರದ ಒಳಗಿನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲ ವಲ್ಲಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಶಾಖೆಯಲ್ಲ ಸ್ತಂಭಶಾಖೆಯ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಹೊಸ್ತಿಲಿನ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲದಲ್ಲ ಆನೆಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ನಂತರದ ನವರಂಗದಲ್ಲ ಸೌಮ್ಯಯುತಭಾವದ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ 1.5 ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಕುಳಿತಿರುವ ಭಂಗಿಯ ನಂದಿ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ನವರಂಗದ ಒಳಭಾವಣಿಯಲ್ಲ ಸರಳವಾದ ಪದ್ಮದಳದ ಫಲಕದ ಅಲಂಕರಣ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ದ್ವಾರಬಂಧದಲ್ಲನ ಲಲಾಟದಲ್ಲ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲನ ಅಂತರಶಾಖೆಯಲ್ಲ ಹೂಬಳ್ಳಿ ಅಲಂಕರಣದ ವಲ್ಲಮಂಡಲಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯಶಾಖೆಯಲ್ಲ ಸ್ತಂಭ ಶಾಖೆಯಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಸಹ ಹೊಸದಾದ ಮಾರ್ಬಲ್ಸ್ ಟೈಲ್ಸ್‌ನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದೆ ಈ ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿಗೆ ಸಮನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಬಲಭಾಗದ ಮಧ್ಯದ ಗುಡಿಯಲ್ಲ ಸ್ವಾಲಗಿತ್ತಮ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವ 2.5 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಚತುರ್ಭುಜಧಾರಿಯಾಗಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಕಪಾಲ, ಕತ್ತಿ, ಢಮರುಗವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವಂತಹ ಭದ್ರಕಾಳಿಯ ಶಿಲಪವಿದೆ ಇದರ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲದಲ್ಲ ಚಾಮರಧಾರಣಿಯರ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲ ಸಿಂಹಮುಖದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೇ ಈ ದೇವಿ ಶಿಲ್ಪದ ಎಡ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲ ಎರಡು ಶಿವಲಿಂಗವು ಸಹ ಇದ್ದು ಇದನ್ನು ಇತ್ತಿಚಿಗೆ ಇಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಡಿಯ ದ್ವಾರಬಂಧವು ಸರಳವಾಗಿ ಇದು ವೀರಭದ್ರನ ಗುಡಿಯ ಸುಕನಾಸಿಗೆ ಸಮವಾಗಿರುವ ಸ್ವಾಲಗಿತ್ತಮ್ಮ ಎನ್ನುವ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಗರ್ಭಗೃಹವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹಾಗೂ ವೀರಭದ್ರಗುಡಿಯ ಸಮಾನಾಂತರ ಭಾಗವು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ದ್ವಾರವಿದ್ದು ರಥವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಮಂಟಪದ ರೀತಿಯಲ್ಲ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ಗುಡಿ: ಈ ಸ್ವಾಲಗಿತ್ತಮ್ಮನ ಬಲಭಾಗಕ್ಕೆ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲ ಶಿವಲಿಂಗವಿದೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಶಿವಲಿಂಗವಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಂಚಿನ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದು ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲ ಕಂಚಿನ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಸಹ ಇದೆ. ಈ ಗುಡಿಯ ಒಳಭಾವಣಿಯಲ್ಲ ಯಾವುದೇ ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಿತಾನವಿಲ್ಲ. ಇದರ ದ್ವಾರಬಂಧಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನಲೇಪಿತವಾದ ಕಂಚಿನ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಸುಕನಾಸಿ

ಬಲಭಾಗದಲ್ಲ ಆಧುನಿಕವಾದ ಗಾರೆ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ 1.5 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಎಡಮುರಿ ಗಣಪತಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಗುಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಇದರಲ್ಲ ಇದ್ದು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವಂತಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಾಗಡಿ ಸಾವನ ದುರ್ಗದ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಯು ಸಹ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ಇದೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ದುಂಡುಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲ ಕುಳಿತಿರುವ ಜೋಡಿ ನಂದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ಅಂತರಾಳದ ದ್ವಾರಬಂಧವು ಸರಳವಾಗಿದ್ದು, ಬಹುಶಃ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಭತ್ತಿ ಹಾಗೂ ದ್ವಾರಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇದನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಜೊತೆಗೆ ಮುಂದೆ ಕಂಡುಬರುವ 25 ಸ್ತಂಭಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಂತಹ ತೆರೆದ ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ಸಹ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ವೀರಭದ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಮುಖಮಂಟಪಕ್ಕೆ ನಂತರದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಸಮಯದಲ್ಲ ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಉಳಿದ ಜಾಗದಲ್ಲ ಸ್ವಾಲಗಿತ್ತಮ್ಮ ಗುಡಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಹಿಂದೆ ರಥಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ತೆರೆದ ಮುಖಮಂಟಪಗಳಿಗೆ ಭತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲ ಶ್ರೀಖಂಡ ಸ್ತಂಭ, ಶ್ರೀವಜ್ರ ಸ್ತಂಭ, ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮಾದರಿ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಸಹ ಕಾಣಬಹುದು. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ನಾವು ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯಿದ್ದು ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಿಲ್ಲದ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲ ಕಾಣಬಹುದು. ಬಹುಶಃ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪ ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಇದಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವುದು ಸ್ತಂಭಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸ್ತಂಭಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ತಂಭಗಳು ಅಧಾರಪೋತಿಕಾ, ಪುಷ್ಪಪೋತಿಕಾಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಪೋತಿಕಾದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಯು ಸಹ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಲಂಕರಣಗಳಿವೆ. ಈ ಸ್ತಂಭದ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲ ಶಿವನ ಏಳು ನೃತ್ಯ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲ ಒಂದಾದ ಆನಂದ ತಾಂಡವ, ದೇವಿಶಿಲ್ಪ, ಬೇಡರಕಣ್ಣಪ್ಪ, ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ, ಬಿಲ್ಲುಬಾಣ ಹಿಡಿದಿರುವ ಅರ್ಜುನ, ಶಿರಚ್ಛೇದನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಅತ್ಮಾಹುತಿಮೂರ್ತಿ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ನೃತ್ಯಮೂರ್ತಿ, ಗಣಪತಿ, ಗರುಡಮೂರ್ತಿ, ಚಾಮುಂಡಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ಪೋತಿಕಾದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲ ನಂದಿ, ಅರಳದ ಕಮಲ, ನವಿಲು, ಬಿಲ್ಲು ಪ್ರಯೋಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಮುಖಮಂಟಪದ ಮುಂದಿನ ಸಾಲಿನಲ್ಲ ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲನ ಒಂದು

ಲಕ್ಷಣವಾದ ಉಪಸ್ತಂಭವಿರುವಂತಹ ಸುಪ್ರತೀಕಾಂತ ಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದು ಇದರ ಅರ್ಧಭಾಗವು ಹೊಸ ಭತ್ತಿ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಪುಷ್ಪಪೋತಿಕಾ ಮತ್ತು ಆಧಾರ ಪೋತಿಕಾದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲ ಹೊಸದಾದ ತೆರೆದ ಮುಖಮಂಟಪವಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಮಾರ್ಬಲ್ಸ್ ನೆಲಹಾಸು, ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬಿಣ, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಗೂ ಗಾರೆಯ ಬಳಕೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅಧಿಷ್ಠಾನ: ಇಲ್ಲ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿದೆ. ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲ ಪಾದಬಂಧ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿದ್ದು ಉಪಾನ, ಜಗತಿ, ತ್ರಿಪಟ್ಟ ಕುಮುದ, ಗಳ, ಪಟ್ಟ, ಗಳ, ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ. ಮಂಚಬಂಧದ ಬಹುಶಃ ಲಕ್ಷಣವಿದ್ದು, ಭತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿನ ಫಲಕ ಭತ್ತಿಯ ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಆದರ ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿಯ ಭತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ಭತ್ತಿಪಾದ ಹಾಗೂ ತೋರಣದ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಂತರ ವೀರಭದ್ರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತರದಲ್ಲ ಸರಳವಾದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ವಲಭ, ಕಪೋತ ಅದರಲ್ಲಿ ನಾಸಿಗಳ ಅಲಂಕರಣವಿದ್ದು ಇದು ಶಿವನಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಯೂ ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತರವೂ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿನ ಉತ್ತರದ ಭಾಗ ಸರಳವಾಗಿ ನಂತರದ ವಲಭಯಲ್ಲಿ ಸಾಲುಸಾಲಾದ ಸಿಂಹಗಳ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಳಗಳ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಾಸಾದ ಭಾಗವು ನಶಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ಗಾರೆ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ದಿಂಡಿಗೋಡೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಸವನ ಗಾರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ.

ಮುಖಮಂಟಪದ ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತಂಭಗಳ ಮಂಟಪವಿದ್ದು ಇದರ ಮೇಲೆ ಐದು ಸ್ತರಗಳ ಗೋಪುರವನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮುಂದೆ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭದ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಂಡವನ್ನು ಹಾಯುವ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ದೇವಾಲಯದಿಂದ 300 ಮೀಟರ್ ಮುಂದೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೇವಾಲಯ ಇದ್ದುದರ ಕುರುಹಾಗಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಭಾಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ತಂಭ, ಪಿಂಡಿ ಭಾಗಗಳು, ಕೋಷ್ಠ ಸ್ತಂಭಗಳು, ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿವೆ. ಹಾಗೂ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿರುವ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಅದರ ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿಹಸ್ತ ಸೋಪಾನ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು, ಮುರಿದಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದು ಆ ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ಶಿಲ್ಪ, ದೇವಿಯ ಲಕ್ಷಣವಿರುವ ಶಿಲ್ಪ, ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು, ನಂದಿ, 2 ಗಣಪತಿ, ಸೂರ್ಯಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇವು

ವಿಜಯನಗರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುವ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಅವಶೇಷಗಳು ನದಿಯ ಒಳಗೆ ಚಿರಿದುವುದನ್ನು ಸಹ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನತಿಯಾದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಬಹುಶಃ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಈ ಈಶ್ವರ ದೇವರನ್ನು ತಂದು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಇದನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಶಿವನಾಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಅಲ್ಲದೇ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲ ವೀರಗಲ್ಲು, ಬಲೇಪೀಠ ಮತ್ತು ನಾಗಶಿಲ್ಪ, ಭೈರವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭತ್ತಿಗೆ ಅಳವಡಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಫಲಕವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲ ಗಣಪತಿ, ಭತ್ತಿಪಾದ ಸ್ತಂಭ ಹಾಗೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ಲಾಂಛನವಾದ ಸಳನು ಹುಲಯನ್ನು (ಸಿಂಹಮುಖ) ಕೊಲ್ಲುವ ಮತ್ತು ಜೊತೆಗೆ ಕೋತಿಯೊಂದು ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಫಲಕವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲ ಚೋಳರ ನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಹೊಯ್ಸಳರ ಲಾಂಛನದ ಗುರುತು ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲ ಈ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ: ಈ ದೇವಾಲಯ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಮಿಳು ಗಡಿನಾಡಿನ ಕಾವೇರಿ ತೀರದಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಶಾಸನ ಆಧಾರಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಹ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಮೂರ್ತಿ, ಅದರ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಭತ್ತಿಯ ಭಾಗಗಳು 11 ಮತ್ತು 12ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲ ಚೋಳ/ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ರೀತಿಯ ಭತ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕಮೂರಿನ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ, ಮೂರುಪಟ್ಟ ನಾರಾಯಣ, ಹೊಂಗನೂರಿನ ಹೊನ್ನಾಳೇಶ್ವರ ಚೋಳರಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲ ಕಾಣಬಹುದಾದರು. ಚೋಳರು ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕುರುಹುಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲ ದೊರೆತಿಲ್ಲ, ಅದರೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದುದರ ಕುರುಹುಗಳು ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಚೋಳರ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ನಂತರ ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲ ಪೋಷಣೆ ಮಾಡಿರುವ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಹಯವದನ ರಾವ್.ಸಿ., ಮೈಸೂರು ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್, ಸಂಪುಟ-5, ಬೆಂಗಳೂರು, 1930
2. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ- ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಡಿ.ವಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು,1968.
3. ಮನೋಜ್, ಜಿ., ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ, ಸುಬೋಧಿನಿ ಬುಕ್ ಪಬ್ಲಿಷರ್ಸ್ ಮತ್ತು ನಾಲೆಡ್ಜ್ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, 2015.
4. ಮನೋಜ್ ದಾಸ್ (ಮೂಲ), ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ (ಅನು), ಭಾರತದ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಐ.ಐ.ಎಚ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, 1978.
5. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್, ಎನ್, ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ,ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2000.
6. Balasubramanya, S.R., **The Early Chola Art**, Bombay, 1966.
7. Balasubramanya, S.R., **Early Cholas Temples-A.D. 907-985**, New Delhi, 1971.
8. Balasubramanya, S.R., **Middle Chola Temples-A.D.985-1070**, New Delhi, 1975.
9. Banarjee, J.N., **The Development of Hindu Iconography**, Calcutta, 1956.
10. Banarjee, J.N., **Religion in Art and Archaeology, Vaishnavism and Saivism**, Lucknow, 1968.
11. Gopinath Rao, T.V. **Elements of Hindu Iconography**, Vol.-I, II, III, Delhi (Reprint), 1977.
12. Suryanath. U. Kamath, **Karnataka State Gazetteer**, Bangalore Rural District, Bangalore,
13. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ವರದಿ